

УДК 342.922:351.746

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2024-4-4>

Ковалів Мирослав Володимирович,

кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9730-8401>

Перепелиця Анатолій Васильович,

кандидат юридичних наук, доцент,
начальник відділу кадрового забезпечення
Львівського державного університету внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8378-0879>

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У статті на підставі комплексного аналізу розглянуто принципи забезпечення безпеки у законодавстві України. Предметом дослідження є нормативні положення, доктринальні концепції, які розкривають сутнісні характеристики та змістовне наповнення принципів забезпечення безпеки. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання. Використовуючи методи аналізу та синтезу виділено різні аспекти, що утворюють зміст принципів забезпечення безпеки. За допомогою системного підходу розглядається система правових принципів безпеки у національному праві. Новий підхід до принципів забезпечення безпеки диктує необхідність переосмислення накопиченого наукового матеріалу з урахуванням того, що більшість праць, присвячених цій тематиці, були написані до воєнної агресії росії щодо України. Принципи забезпечення безпеки мають системні зв'язки з низкою інших принципів права. Аналіз співвідношення з такими принципами, як, законність, справедливість, підтримання довіри громадян до закону та дій держави дозволив зробити висновок про те, що загальноправові принципи створюють необхідну основу для реалізації спеціальних принципів.

За змістом принципи забезпечення безпеки належать до спеціально-юридичних, оскільки відображають ідею визначеності безпеки як одну з основних і суттєвих характеристик, що проявляється на всіх стадіях правового регулювання та виділяє безпеку серед інших соціальних явищ життєдіяльності держави. Принципи забезпечення безпеки взаємопов'язані у межах механізму правового регулювання. Відсутність у науці комплексного дослідження правових принципів забезпечення безпеки не дозволяє повною мірою усвідомити сутність, зміст безпеки, оцінити ефективність забезпечувальних механізмів, сформулювати законодавчі пропозиції та рекомендації.

Ключові слова: забезпечення безпеки, верховенство права, законність, права та свободи, інформація, система, правове регулювання.

Kovaliv Myroslav, Perepelytsia Anatolii. SECURITY PRINCIPLES IN UKRAINE'S LEGISLATION

The article deals with the security principles in Ukraine's legislation based on a comprehensive analysis. The subject matter of the research is normative provisions and doctrinal concepts that reveal the essential characteristics and content of the security principles. The methodological basis of the research consists of general scientific and unique legal methods of cognition. Various aspects that make up the content of the security principles are highlighted using methods of analysis and synthesis. With the help of a systemic approach, the system of legal principles of security in national law is considered. A new approach to security principles dictates the need to rethink the accumulated scientific material, considering that most of the works devoted to this topic were written before russia's military aggression against Ukraine. The security principles have systemic connections with some other principles of law. Analysis of the relationship with such principles as legality, justice, maintenance of citizens' trust in the law and actions of the state made it possible to conclude that the general legal principle creates the necessary basis for implementing special principles.

Regarding content, the security principles belong to the special-legal ones since they reflect the idea of the certainty of security as one of the primary and essential characteristics that manifests itself at all stages of legal regulation and distinguishes security from other social phenomena of the state's life. The security principle is interconnected within the framework of the mechanism of legal regulation. A comprehensive study of the security principles in legal science is required to fully understand the essence and meaning of security, evaluate the effectiveness of security mechanisms, and formulate legislative proposals and recommendations.

Key words: *ensuring security, rule of law, legality, rights and freedoms, information, system, legal regulation.*

Вступ. В Україні проблема національної безпеки та механізму її забезпечення є однією з ключових. Загострення загроз інтересам фізичних осіб, суспільству та державі, пов'язаних з військовою агресією росії, вимагають розробки ефективних заходів, спрямованих на безпеку. Важлива роль відводиться правовій науці, яка сприяє збільшенню наукового знання з зазначеної проблеми та виробленню необхідних заходів щодо консолідації правового простору, удосконаленню правових засобів для захисту суверенітету та територіальної цілісності, дотримання національних інтересів та запобігання загрозам безпеці. Питання теорії та практики, пов'язані із забезпеченням безпеки, вимагають системного та комплексного підходу, що включає дослідження принципів, та досягнення галузевих наук, потреби практики в інтересах безпеки особи, суспільства та держави.

Забезпечення безпеки у правовій науці України досліджували вчені: В. Авер'янов, Ю. Битяк, Д. Беззубов, О. Джафарова, І. Доронін, С. Єсімов, А. Качинський, Є. Кобко, Ю. Ковбасюк, В. Колпаков, Т. Кравцова, О. Кузьменко, В. Копанчук, В. Ліпкан, А. Мосейко, О. Остапенко, О. Резнікова, А. Семенченко, Г. Ситник, О. Тихомиров, З. Чуйкота, С. Чумаченко та інші. Агресія росії щодо України показала недостатній рівень теоретико-правового забезпечення безпеки, що вимагає проведення наукових розвідок у всіх галузях юридичної науки, у тому числі щодо принципів забезпечення безпеки у законодавстві України.

Метою статті є дослідження принципів забезпечення безпеки у законодавстві України.

Матеріали та методи. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові наукові методи пізнання, які застосовува-

лись комплексно та системно: порівняльного правознавства, формально-логічний та інші загальнонаукові методи. У науковій аргументації теоретичних висновків використано сучасні положення філософії, загальної теорії управління тощо.

Результати. Сучасні доктринальні підходи до визначення безпеки відрізняє деяка невизначеність та недооцінка основних методологічних аспектів формування безпеки та її понятійно-категоріального апарату, що негативно впливає на єдиний алгоритм розробки, формулювання, прийняття та реалізації напрямів забезпечення різних видів безпеки.

Розглядаючи безпеку як правову категорію, можна зазначити, що правовим засобом забезпечення безпеки виступають принципи права. Принципи права виражають тенденції розвитку, те на що право має бути орієнтоване на що спрямоване. Принципи є основа права. Правовим принципам має відповідати будь-яка правова норма: норми Конституції, законів і підзаконних актів. Правові принципи є орієнтиром для права: саме вони пронизують всю правову матерію та формують правотворчу, правозастосовну та право інтерпретаційну діяльність.

Класична класифікація принципів права поділяє їх на загально соціальні та юридичні. Принципи законодавства про безпеку покликані пронизувати систему забезпечення безпеки, виступати її основою та відображати закономірності. Через встановлення принципів безпека проявляється як правова категорія, формуючи модель забезпечення різних видів безпеки у вигляді дії відповідних суб'єктів [1, с. 213].

Вперше принципи забезпечення безпеки було нормативно закріплено у Законі України «Про основи національної безпеки України» у 2003 році. Закон встановлював як принципи

забезпечення безпеки в Україні: верховенство права, законність; взаємну відповідальність особи, суспільства та держави щодо забезпечення безпеки; пріоритет договірних (мирних) засобів у розв'язанні конфліктів; своєчасність і адекватність заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам; чітке розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки; інтеграцію із міжнародними системами безпеки [2].

При прийнятті чинного Закону України «Про національну безпеку України» у 2018 році законодавець скоригував принципи забезпечення безпеки, представивши їх таким чином: верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки; дотримання норм міжнародного права, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки; розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики [3].

З розподілу принципів на принципи права та принципи законодавства можна зробити висновок, що перші два принципи, встановлених законом (дотримання і захист права і свободи людини і громадянина, і законність) є загально визнаними у правовій доктрині загально-правовими принципами права. Тоді як інші, спеціальні, принципи вважатимуться принципами законодавства, у разі законодавства про безпеку.

Принцип верховенства права у переліку є першим, на друге місце став принцип законності. Зазначений принцип розвиває одну з основ конституційного устрою, закріплену в ст. 3 Конституції України, згідно з якою людина, її права та свободи є найвищою цінністю. Слід зазначити, що питання безпеки та права людини – це дві сторони однієї медалі. Посилення державної політики у питаннях безпеки відбивається на правах людини.

На практиці необхідно дотримуватись балансу між дотриманням прав людини та питаннями безпеки з тим, щоб діяльність щодо забезпечення не порушувала права та не обмежувала їх без необхідності.

Виняткову значимість цього принципу саме для забезпечення безпеки підтверджує той факт, що з метою забезпечення безпеки держава має право обмежувати основні права та свободи людини та громадянина відповідно до ст. 64 Конституції України.

Принцип законності зберігся серед принципів забезпечення безпеки. Значимість законності безпеки складно переоцінити. Законність гарантує правопорядок, що є гарантією безпеки.

Право на життя та особисту безпеку – базова цінність права та законності. діяльність із забезпечення безпеки як діяльність щодо реалізації однієї з важливих функцій держави має будуватися на неухильному дотриманні чинних нормативно-правових актів. Відходячи від цього принципу, можна допустити порушення прав людини під егідою забезпечення безпеки, що є неприпустимим у цивілізованому суспільстві. За важливості принципу законності його не можна абсолютизувати. Його застосування має на увазі справедливе, якісне, детально опрацьоване, науково обґрунтоване та ефективне законодавство.

Законодавство саме має бути безпечним, тоді принцип законності виступить необхідною гарантією реалізації та потрібна мета – забезпечення безпеки особи, суспільства та держави – буде досягнуто.

Наступний принцип закріплює системність та комплексність політичних, організаційних, соціально-економічних, інформаційних, правових і інших заходів забезпечення безпеки. Зазначений принцип зводиться до того, що заходи щодо безпеки повинні проводитися не розрізнено та децентралізовано, а комплексно та системно.

Політичне рішення має для реалізації втілення в правовому вимірі. Правові заходи без економічного підкріплення часом неспроможні вирішити соціальну проблему. Недостатня увага до інформаційних заходів може негативно вплинути на систему забезпечення безпеки, враховуючи роль інформації та інформування в забезпеченні [4, с. 346].

Систему правових заходів Закон України «Про національну безпеку України» не розкриває. Принцип пріоритету запобіжних

заходів для забезпечення безпеки є головним серед спеціальних принципів законодавства про безпеку, які характерні для сфери безпеки.

Закріплення в Законі цього принципу відображає загальну зміну концепції забезпечення безпеки в країні, спрямовану на запобігання загрозам безпеці. Головне у практичній реалізації цього принципу – намагатися уникати прецедентного підходу до застосування запобіжних заходів, який має місце в країні. Правове закріплення необхідності застосування контролюючими та правоохоронними органами у діяльності ризик-орієнтованого підходу з метою забезпечення безпеки дозволить здійснити перехід від прецедентної до науково обґрунтованої превенції загроз безпеці. Якщо правове регулювання у функціональному значенні – це орієнтир для суб'єктів права на нормативні приписи у межах правовідносин, а діяльність щодо здійснення регулятивної функції має епізодичний корекційний характер, то на підставі цього підходу можна мовити про чинники, що визначають виникнення превентивного регулювання [5, с. 42].

Закріплений Законом 2003 року принцип інтеграції з міжнародними системами безпеки новий Закон 2018 року представив у модернізованому вигляді як принцип дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки.

Слід зазначити, що Стратегія національної безпеки України передбачає вдосконалення механізмів участі фізичних і юридичних осіб у забезпеченні державної та громадської безпеки. Це є важливим трендом і перспективним напрямом, а з іншого – специфіка державної безпеки має передбачати обережні заходи щодо допуску фізичних і юридичних осіб до її забезпечення.

Розглядаючи еволюцію принципів забезпечення безпеки в контексті їх переробки при прийнятті Закону про безпеку у 2018 році, постає питання про те, чому законодавець відмовився від принципу дотримання балансу життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави. Цей принцип слід зберегти в числі

принципів забезпечення безпеки, оскільки практичне встановлення балансу інтересів особи, суспільства та держави в багатоплановій діяльності щодо забезпечення безпеки гарантує справжню безпеку всім об'єктам.

Науковий аналіз існуючих принципів забезпечення безпеки та науковий пошук нових правових граней забезпечення безпеки дав підставу запропонувати включити до числа принципів забезпечення безпеки принцип інформування громадян про реальні та потенційні загрози безпеці.

У п. 2, ч. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію» зазначено, що до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості: про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні ситуації, що сталися або можуть статися і загрожують безпеці людей [6]. Закон України «Про інформацію» не вказує на обов'язок органів публічної влади інформувати населення у випадках вказаних у п. 2, ч. 4. ст. 21.

Традиційний загально правовий «принцип гласності» навряд чи застосовується до сфери забезпечення безпеки, оскільки її забезпечення в деяких сферах відрізняється поєднанням гласних та негласних методів роботи. Інформування населення про загрози безпеці є важливою ланкою в механізмі забезпечення, що може претендувати на статус принципу.

Інформування населення одна із важливих напрямів забезпечення безпеки особистості, оскільки своєчасне володіння необхідною інформацією сприяє зниженню ризику реалізації тієї чи іншої загрози. Інформування – складний та комплексний процес, що має різні прояви у життєдіяльності суспільства та функціонуванні держави. Людина постійно отримує інформацію, що виходить із різних джерел, певна інформація може бути виключно важливою з точки зору безпеки особи.

Інформацію, яка впливає безпеку особи умовно можна поділити на види:

– інформація про природні, техногенні, антропогенні та інші загрози, яка поділяється на інформацію про реально існуючі загрози та про потенційно можливі загрози, які можуть настати в тому чи іншому випад-

ку. Загрози можна виділити на зовнішні загрози, що загрожують певній кількості осіб або одній людині; загрози внутрішнього характеру, що виходять з людського організму, можуть бути фізичними (хвороба чи травма) чи психічними;

– інформація про засоби подолання загроз, тобто про безпечну поведінку та про можливості мінімізації наслідків реалізації загрози. Вказана інформація може розміщуватись на різних носіях. За цим критерієм можна розрізняти: текстову інформацію (друкована і цифрова); аудіовізуальну інформацію; графічну інформацію; невербальну інформацію. Така інформація має стати головною в інформуванні населення.

Інформування можна розуміти як діяльність, спрямовану на доведення до населення або окремих осіб певної інформації. Інформування відрізняється від оповіщення, яке є оперативним доведенням екстреної інформації.

У контексті цивільного захисту питанням оповіщення і інформування визначені у главі 6 «Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту» розділу IV «Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій» Кодексу цивільного захисту України [7].

Можна сформулювати ключові засади інформування населення з метою забезпечення безпеки особи: оперативність інформування та актуальність інформації; масовість інформування та доступність інформації; зрозумілість інформації для населення; неприпустимість приховування або спотворення інформації. Дотримання цих принципів дозволить підвищити роль і значення інформування в числі запобіжних заходів щодо забезпечення безпеки [8, с. 51].

Інформування є багатоплановою діяльністю, яку може бути поділено на види:

– за часом дії інформації у свідомості людини: довгострокове інформування, тобто діяльність, спрямована на здобуття знань людиною на невизначений період часу; оперативне інформування, тобто надання інформації про безпеку на певний час;

– за суб'єктом інформування: інформування органами держави, посадовими осо-

бами, державними організаціями, установами чи підприємствами, органами місцевого самоврядування під час реалізації функцій публічної влади; інформування, що виходить від недержавних організацій, які здійснюють діяльність за напрямками, що ліцензуються або іншим чином підтримуються державою; інформування, що виходить з інших недержавних, зокрема прибуткових структур.

– за суб'єктами отримання інформації: інформування всього населення, під яким розуміється цілеспрямована діяльність, результатом якої має стати отримання інформації якомога більшою кількістю населення; інформування невизначеного кола осіб; інформування певного кола осіб; інформування окремої людини.

Оскільки інформування розглядається в контексті забезпечення безпеки особи, неотримання або приховування важливої інформації можна вважати загрозою безпеці особи. Правовою гарантією від приховування інформації державою від імені посадових осіб виступає ст. 21 Закону України «Про інформацію», яка встановлює перелік відомостей, що не має обмеження доступу, не може бути віднесені до державної таємниці та засекреченню.

Це, зокрема, відомості про надзвичайні події, катастрофи, стихійні лиха, що загрожують безпеці та здоров'ю людини, про стан екології, охорони здоров'я, про стан злочинності тощо. Однак правова конструкція «до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені такі відомості» не означає обов'язкове інформування населення. Певну інформацію за бажання держава може приховати від населення і без офіційного засекречення.

У демократичному громадянському суспільстві, на відміну від тоталітарного суспільства, на першому місці стоїть проблема забезпечення безпеки особи, потім суспільства та держави.

Правовою гарантією відкритості та достовірності інформації у засобах масової інформації виступає Закон України «Про медіа», згідно з яким не допускається використання прав журналіста з метою приховування чи фальшування суспільно значущих відомостей [9]. Під суспільно значущими відомостями у цьому

контексті можна розуміти зокрема відомості, які впливають на забезпечення безпеки.

Правову основу інформування населення у контексті забезпечення безпеки особи становлять норми Конституції України, яка дає кожному право вільно шукати, отримувати, передавати, виробляти та розповсюджувати інформацію будь-яким законним способом, закріплює право на достовірну інформацію про стан довкілля, що кореспондує обов'язок органів державної влади та органів місцевого самоврядування забезпечити кожному можливість ознайомлення з документами та матеріалами, що безпосередньо зачіпають права та свободи [10].

Закон України «Про інформацію» встановлює поняття та правову основу загальнодоступної інформації. У Законі не вказується перелік інформації, яка має бути загальнодоступною для забезпечення безпеки особи, суспільства та держави. Законодавче встановлення кола таких відомостей сприятиме забезпеченню безпеки на найвищому рівні.

Кодекс цивільного захисту України встановлює основні положення інформування та оповіщення населення про надзвичайні ситуації. Галузеве законодавство містить норми щодо інформування населення, безпосередньо пов'язані із забезпеченням безпеки особи. Відповідні норми права містять Закони України «Про основи законодавства України про охорону здоров'я», «Про захист прав споживачів», «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» та інші.

Система правового регулювання інформування населення, спрямована на забезпечення безпеки особи, широка та різноманітна, а діяльність відповідних органів – багатопланова, що включає низку різних заходів. Інформування населення – це іноді лише фінальна стадія процесу моніторингу, що включає збирання, систематизацію, аналіз, обробку інформації та інші дії. Перш ніж довести до населення інформацію, її потрібно отримати та привести до необхідного для сприйняття стану.

Питання довгострокового інформування населення щодо можливих загроз безпеці та

засадам безпечної поведінки є актуальним. Таке інформування відрізняється фундаментальністю, соціальною значимістю, з якої випливає зацікавленість держави та суспільства. Цей процес можна вважати одним із компонентів формування культури безпеки особи.

Довгострокове інформування населення про загрози безпеці та основи безпечної поведінки охоплює освіта, отримання спеціального права, інструктаж з охорони праці в трудових правовідносинах.

Проблема інформування населення щодо забезпечення безпеки особи є комплексною та багатоаспектною, вимагає подальшого вивчення у теорії права, в галузевих юридичних науках та у міждисциплінарних дослідженнях.

Закріплення запропонованого принципу у Законі України «Про національну безпеку України» буде призване комплексно та своєчасно здійснювати інформування населення про реальні та потенційні загрози безпеці, не допускати приховування чи спотворення інформації.

Висновки. Безпека у всіх її проявах є однією з важливих наукових категорій науки та практики. Як домінанта життєдіяльності суспільства, безпека не може залишатися незмінною в умовах її трансформації, тому її сутність та змістовне наповнення потребують вивчення та загальнотеоретичного обґрунтування принципів для побудови нормативно-правового регулювання. Формування на національному рівні режиму правової визначеності безпеки вимагає оновлення законодавства на підставі сучасних принципів, оскільки зберігаються нормативні масиви та елементи, що суперечать тенденціям розвитку законодавства про безпеку щодо адаптації до вимог Європейського Союзу та НАТО. Такі нормативні рекомендації повинні мати системний характер і передбачати трансформацію законодавства за новими принципами.

Під принципами забезпечення безпеки у законодавстві України пропонується розуміти основні засади, визначені нормативно, які визначають соціально-правовий стан, що включає сукупність умов і факторів, які дозво-

ляють ефективно реагувати на виникнення життєво важливих внутрішніх і зовнішніх загроз особі, суспільству та державі, забезпечуючи захищеність від негативного впливу. Принцип безпеки висловлюють основну ідею

та вимогу визначеності правового регулювання безпеки, яка досягається насамперед за рахунок ясності, точності недвозначності та несуперечності норм права, чіткості порядку дії нормативно-правового акта.

Список використаних джерел:

1. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави: дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.07: 08 – Право. Харків, 2023. 400 с.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/964-15>
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19/conv>
4. Доронін І. М. Національна безпека України в інформаційну епоху: теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.07: 08 – Право. Київ, 2020. 539 с.
5. Єсімов С. С. Превентивне регулювання: теоретичні аспекти. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 3 (9). С. 40–47.
6. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
7. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 19.06.2003 р. № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/conv#n551>
8. Yesimov S., Borovikova V. Scientific Methodological foundations of information security research. *Social & Legal Studios*. 2023. Vol. 6. №. 1. P. 49–55.
9. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2849-20>
10. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D%80#Text>

References:

1. Kobko, Ye.V. (2023). *Administrativno-pravovyi mekhanizm zabezpechennia natsionalnoi bezpeky derzhavy* [Administrative and legal mechanism for ensuring the national security of the state]. *Doctor's thesis*. Kharkiv: Kharkiv National University of Internal Affairs [in Ukrainian].
2. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 964-IV [On the foundations of the national security of Ukraine: Law of Ukraine No. 964-IV of June 19, 2003]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/964-15> [in Ukrainian].
3. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2496-VIII. [On the national security of Ukraine: Law of Ukraine No. 2496-VIII of June 21, 2018]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19/conv> [in Ukrainian].
4. Doronin, I.M. (2020). *Natsionalna bezpeka Ukrainy v informatsiinu epokhu: teoretyko-pravove doslidzhennia* [National security of Ukraine in the information age: theoretical and legal research]. *Doctor's thesis*. Kyiv: Scientific Research Institute of Informatics and Law [in Ukrainian].
5. Yesimov, S.S. (2020). *Preventyvne rehuliuвання: teoretychni aspekty* [Preventive regulation: theoretical aspects]. *Sotsial'no-pravovi studiyi (Social and legal studies)*, 3 (9), 40–47 [in Ukrainian].
6. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. № 2657-XII. [On information: Law of Ukraine No. 2657-XII of October 02, 1992]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [in Ukrainian].
7. Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 5403-VI [Civil Protection Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 5403-VI of June 19, 2003]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/conv#n551> [in Ukrainian].
8. Yesimov, S., & Borovikova, V. (2023). *Scientific methodological foundations of information security research*. *Social & Legal Studios*, vol. 6, no. 1, 49–55 [in English].
9. Pro media: Zakon Ukrainy vid 13.12.2022 r. № 2849-IX [On the media: Law of Ukraine No. 2849-IX of December 13, 2022]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2849-20> [in Ukrainian].
10. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 254k/96-BP [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine No. 254k/96-BP of June 28, 1996] Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D%80#Text> [in Ukrainian].